

Θέατρο & Εκπαίδευση δεσμοί αλληλεγγύης

Γκόβας, Ν., Κατσαρίδου, Μ., Μαυρέας, Δ. (επιμ.). (2012).
Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση
ISBN 978-960-9529-01-3

Theatre & Education *bonds of solidarity*

Govas, N., Katsaridou, M., Mavreas, D. (eds.). (2012).
Athens: Hellenic Theatre/Drama & Education Network
ISBN 978-960-9529-01-3

«Αλληλέγγυα» διδασκαλία της Ιστορίας

Κατερίνα Μπρεντάνου

i

Το άρθρο αυτό είναι ελεύθερα προσβάσιμο μέσω της ιστοσελίδας: www.TheatroEdu.gr
Εκδότης: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση
Για παραγγελίες σε έντυπη μορφή όλων των βιβλίων: info@theatroedu.gr

This article is freely accesible via the website www.TheatroEdu.gr.
Published by the **Hellenic Theatre/Drama & Education Network**.
To order hard copies write to info@theatroedu.gr

ΔΙΑΒΑΣΤΕ ΤΟ ΑΡΘΡΟ ΠΑΡΑΚΑΤΩ
Read the article below

Το άρθρο αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί δωρεάν για έρευνα, διδασκαλία και προσωπική μελέτη. Επιτρέπεται η αναδημοσίευση μετά από άδεια του εκδότη.

«Αλληλέγγυα» διδασκαλία της Ιστορίας

Κατερίνα Μπρεντάνου

Περίληψη

Το εργαστήριο αποτελεί μία εναλλακτική προσέγγιση της διδασκαλίας της Ιστορίας και αποσκοπεί στη δημιουργία δεσμών αλληλεγγύης ανάμεσα σε άτομα και λαούς. Η Ιστορία δεν είναι μια απλή αφήγηση γεγονότων και δεν μπορεί να δράσει καταλυτικά στο σήμερα αν δεν βιωθεί και δεν συνδεθεί με τη σημερινή πραγματικότητα. Για να μπορέσουν λοιπόν οι μαθητές να κατανοήσουν το παρελθόν και να αντιμετωπίσουν το μέλλον περισσότερο δημοκρατικά, συνειδητά, με ενσυναίσθηση και με επίγνωση της θέσης και της ταυτότητάς τους μέσα στον ιστορικό χώρο και χρόνο, χρειάζεται να εμπλακούν ενεργητικά (συναισθηματικά αλλά και σωματικά και πνευματικά) στα ιστορικά τεκταινόμενα.

Το θέατρο και οι δραματικές τεχνικές αποτελούν μια πρόσφορη μέθοδο γιατί δίνουν τα απαραίτητα εργαλεία μέσα από τα οποία γίνεται εφικτή αυτή η προσέγγιση και η βίωση των ιστορικών γεγονότων.

Στο εργαστήριο θα παρουσιαστεί ένα μοντέλο μαθήματος που αφορά ένα ιδιαίτερα συγκρουσιακό θέμα της νεότερης ιστορίας, το θέμα της ανταλλαγής πληθυσμών του 1923 και των «χαμένων πατρίδων».

Λέξεις κλειδιά: Εξατομίκευση Ιστορίας, δημιουργία σεναρίων, ανταλλαγή πληθυσμών, αίσθημα απώλειας, προσφυγιά.

Εισαγωγή

Βασικός σκοπός της διδασκαλίας της Ιστορίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι να κατανοούν οι μαθητές τη σημασία της Ιστορίας στο παρόν και να μπορούν να συνδέσουν την ιστορική γνώση με τη ζωή και την καθημερινότητά τους. Τα ιστορικά γεγονότα ασκούν μεγάλη επίδραση στη ζωή μας και η Ιστορία έχει τη δύναμη να διαμορφώσει τον τρόπο σκέψης μας και να σημαδέψει τις ατομικές μας πράξεις. Οι ιστορικές συνθήκες μέσα στις οποίες ζούμε καθορίζουν άμεσα τη ζωή και τις επιλογές μας.

Για τους λόγους αυτούς η διδασκαλία της Ιστορίας αποτελεί ένα πολύ σημαντικό ζητούμενο όχι μόνο σχετικά με το περιεχόμενο του μαθήματος και τις πιθανές ερμηνευτικές προσεγγίσεις των ιστορικών γεγονότων, αλλά και σχετικά με την επιλογή του τρόπου διδασκαλίας ώστε να πετύχουμε να φέρουμε σε πέρας το πλήθος των διδακτικών μας στόχων.

Το θέατρο και οι τεχνικές του έχουν αποδειχθεί ένα ιδιαίτερα χρήσιμο παιδαγωγικό εργαλείο για την πρόκληση των επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων. Η μαγική δύναμη του θεάτρου βρίσκεται στο ότι ενισχύει και χτίζει τη φαντασία και τη σκέψη, προωθεί τις ομαδοσυνεργατικές διαδικασίες, αναπτύσσει την αισθητική αντίληψη, ευαισθητοποιεί, ψυχαγωγεί και, ειδικά στην περίπτωση της Ιστορίας, μας «αναγκάζει» να βιώσουμε τα ιστορικά γεγονότα γιατί «το θέατρο εμπλέκει τον συμμετέχοντα με τον πληρέστερο από όλες τις τέχνες τρόπο: νοητικά, συγκινησιακά, σωματικά, γλωσσικά, κοινωνικά» (McCaslin 1990).

Μέσα από αυτήν την εμπλοκή και την άμεση εμπειρία, αναπτύσσεται η ενσυναίσθηση και επέρχεται η βιωματική προσέγγιση της γνώσης και κατά συνέπεια η ουσιαστική μάθηση και η αλλαγή που κάθε μάθηση ευαγγελίζεται.

Το απόθεμα γνώσεων και εμπειριών (συναισθηματικών και πνευματικών) που οι μαθητές συγκεντρώνουν μέσα από αυτή τη διαδικασία δεν αφορά την ποσότητα των πληροφοριών που οφείλουν να γνωρίζουν από στήθους αλλά το τι μπορούν να κάνουν και το πώς μπορούν να χρησιμοποιήσουν αυτό το απόθεμα στο παρόν και στο μέλλον τους.

Το εργαστήριο

Το συγκεκριμένο εργαστήριο αποτελεί μία προσομοίωση τάξης. Για το λόγο αυτό οι δράσεις αναπτύσσονται με τη δομή μοντέλου μαθήματος Ιστορίας Γενικής Παιδείας της Γ' Λυκείου και αφορά τη θεματική ενότητα «Σύμβαση Λωζάνης – Ανταλλαγή πληθυσμών – 1923».

Διδακτικοί στόχοι

1. Γνωρίζοντας και κατανοώντας /Μαθαίνω να μαθαίνω (Γνώσεις)

Οι μαθητές πρέπει

- Να γνωρίσουν τα γεγονότα που οδήγησαν στη Συνθήκη της Λωζάνης και στη Σύμβαση Ανταλλαγής των πληθυσμών.
- Να μάθουν το μέγεθος και τις διαστάσεις της συμφωνίας ανταλλαγής και τα προβλήματα της αποκατάστασης των προσφύγων στη νέα τους πατρίδα.
- αντιληφθούν το βαθμό επίδρασης των προσφύγων στις ποικίλες διαστάσεις της ελληνικής κοινωνίας και ζωής.
- Να κατανοήσουν τις κοινωνικές αντιλήψεις της εποχής, τις συνθήκες ζωής των προσφύγων, τη διαφορετική κουλτούρα, τις συγκρούσεις και το πολιτισμικό σοκ που προκλήθηκε.

2. Ερευνώντας και εντοπίζοντας /Μαθαίνω να κάνω (Δεξιότητες)

Οι μαθητές πρέπει

- Να μελετήσουν το γεωγραφικό χάρτη των περιοχών και να διαπιστώσουν τη σχέση Ιστορίας και Γεωγραφίας.
- Να εντοπίσουν, να παρατηρήσουν και να αναλύσουν τις διαφορετικές οπτικές του ζητήματος.
- Να διακρίνουν τους λόγους που οδηγούν στις διαφορετικές ερμηνείες και να αντιληφθούν τη σχετικότητα των ιστορικών ερμηνειών.
- Να εκφράσουν τη δημιουργική φαντασία τους και τα συναισθήματά τους, να αναπτύξουν την ενσυναίσθηση και τη συνειδητότητα.

3. Επικοινωνώντας και συνεργαζόμενοι με άλλους / Μαθαίνω να είμαι (στάσεις /αξίες)

Οι μαθητές πρέπει

- Να συλλέξουν στοιχεία από διαφορετικές, πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές, να τα οργανώσουν και να τα συνδέσουν.
- Να διακρίνουν τα γεγονότα από τις αξιολογικές κρίσεις.
- Να αναγνωρίσουν την πολυπλοκότητα και τη δυσκολία του προσφυγικού ζητήματος.
- Να συζητήσουν τις ποικίλες ερμηνείες και να αποκωδικοποιήσουν τις συμπεριφορές και τα γεγονότα, αποκαλύπτοντας τα κίνητρα και τα αίτια πίσω από αυτά.
- Να εκτιμήσουν το μέγεθος του προσφυγικού προβλήματος τότε και σήμερα.

4. Συνδέοντας με τη ζωή / Μαθαίνω να ζω και να εργάζομαι

Οι μαθητές πρέπει

- Να αντιληφθούν ότι το πρόβλημα της προσφυγιάς και του ξεριζωμού δεν αφορά μόνο το ελληνικό στοιχείο αλλά και τον “άλλο” και ότι ο πόνος, η νοσταλγία και η ταπείνωση – όπως και η υπεράσπιση – της ανθρώπινης αξιοπρέπειας είναι στοιχεία που απαντώνται παντού και σε όλες τις εποχές και στη σύγχρονη εποχή και πλαισιώνουν την καθημερινότητά μας.
- Να ενδυναμώσουν και να εμπλουτίσουν τον προσωπικό κώδικα ηθικής και να συνειδητοποιήσουν την αξία της ελεύθερης επιλογής και της αυτοδιάθεσης των λαών.
- Να γίνουν ικανοί, ως ενεργοί και υπεύθυνοι πολίτες, να επιλύσουν αντίστοιχα προβλήματα και να προωθήσουν την ειρήνη.

Μέθοδος

Ομαδοσυνεργατική

Θεατρικές τεχνικές: δημιουργία σεναρίων, δραματοποίηση, τεχνική της καυτής καρέκλας και αυτοσχεδιασμός.

Υλικό

Το υλικό που χρησιμοποιήθηκε στο μάθημα αποτελείται από χάρτες, πίνακες, πηγές, φωτογραφίες, μαρτυρίες και αποσπάσματα από λογοτεχνικά έργα (τόσο Ελλήνων όσο και Τούρκων συγγραφέων), το οποίο συγκεντρώθηκε από το διαδίκτυο, από τα σχολικά εγχειρίδια Ιστορίας και από τα λογοτεχνικά κείμενα που αναγράφονται στη βιβλιογραφία. Εδώ παρουσιάζεται ενδεικτικά μέρος του υλικού αυτού και βρίσκεται στο παράρτημα που ακολουθεί την περιγραφή του μοντέλου μαθήματος.

Περιγραφή δράσεων του εργαστηρίου

1. Αφόρμηση και σύνδεση με τα προηγούμενα

Οι μαθητές έχουν ήδη ασχοληθεί με τα γεγονότα της περιόδου 1900-1923. Έχουν μιλήσει για τους Βαλκανικούς πολέμους, τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, τη Μικρασιατική Καταστροφή και τη Συνθήκη της Λωζάνης. Το προτεινόμενο μάθημα στηρίζεται στην εμπέδωση των προηγούμενων γνώσεων και γι' αυτό καλό θα ήταν να δοθεί στους μαθητές ένα συνοπτικό ιστορικό διάγραμμα αυτών των γεγονότων.

2. Χωρισμός ομάδων

Η τάξη χωρίζεται σε τέσσερις ομάδες. Ο εκπαιδευτικός επιλέγει τον τρόπο χωρισμού. Ο χωρισμός των ομάδων με βάση τον τόπο καταγωγής των μαθητών αποτελεί μία καλή ιδέα για το μάθημα αυτό (π.χ. όσοι κατάγονται από τη βόρεια Ελλάδα, τη νότια, τη νησιωτική ή από πρόσφυγες) γιατί τους επιτρέπει να προσεγγίσουν σε ένα πρώτο επίπεδο και μέσα από κάτι προσωπικό την ιστορία.

3. Ασκήσεις συγκέντρωσης και εμπιστοσύνης

Οι ασκήσεις συγκέντρωσης και εμπιστοσύνης επιτρέπουν τη σύσφιξη των σχέσεων και τη δημιουργία του κατάλληλου κλίματος για την επιτυχή έκβαση του μαθήματος.

4. Οδηγίες

Ο καθηγητής εξηγεί στους μαθητές τη διαδικασία:

Κάθε ομάδα εκπροσωπεί έναν άνθρωπο που υποτίθεται ότι γεννήθηκε το 1900. Πρόκειται για δύο άντρες και δύο γυναίκες, για δύο μουσουλμάνους και δύο χριστιανούς που γεννήθηκαν και έζησαν μέχρι το 1923 στη Σμύρνη, την Αττάλεια, τη Θεσσαλονίκη και την Κρήτη. Είναι τέσσερα φανταστικά πρόσωπα των οποίων θα κατασκευάσουμε και θα διηγηθούμε τις προσωπικές ιστορίες.

Οι άνθρωποι αυτοί έζησαν σε συγκεκριμένες ιστορικές στιγμές, σε ειδικές συνθήκες και βίωσαν πολύ δύσκολες καταστάσεις. Όλοι τους ήταν «ανταλλάξιμοι».

Υποθέτουμε ότι με το μαγικό τρόπο του θεάτρου οι άνθρωποι αυτοί ξέφυγαν από τις σελίδες ιστορίας και έχουν έρθει πίσω στη ζωή των παλαιότερων χρόνων. Στην πορεία της ζωής τους, την οποία θα αναπλάσουμε, θα πρέπει να μάθουμε:

- Τί τους συνέβη;
- Πώς επηρεάστηκε η ζωή τους από τις ιστορικές συνθήκες;
- Ποιές αποφάσεις πήραν;
- Ποιά ήταν τα γεγονότα που καθόρισαν τη μοίρα τους;
- Ποιές ήταν οι συναισθηματικές ή πρακτικές αντιδράσεις τους σε αυτά που συνέβαιναν;

Για να πετύχουμε τη θεατρική ψευδαίσθηση θα χρησιμοποιήσουμε για κάθε πρόσωπο ένα αντικείμενο. Πιο συγκεκριμένα τα πρόσωπα είναι:

- A. Μία Χριστιανή γυναίκα στη Σμύρνη (ένα χρυσό δακτυλίδι)
- B. Ένας Μουσουλμάνος άνδρας στην Κρήτη (ένα παραδοσιακό ζωνάρι)
- Γ. Ένας Χριστιανός άνδρας στην Αττάλεια (ένα καπέλο) και
- Δ. Μία Μουσουλμάνα γυναίκα στη Θεσσαλονίκη (ένα μαντήλι).

Η διαδικασία έχει ως εξής:

- Ο καθηγητής αφηγείται (υπενθυμίζει) τα ιστορικά γεγονότα, σταματά σε συγκεκριμένες ιστορικές στιγμές, δίνει στους μαθητές υλικό και πηγές (χάρτες, αποσπάσματα, φωτογραφίες) και τους ζητά να δημιουργήσουν το σενάριο της ζωής του προσώπου με το οποίο η κάθε ομάδα έχει ταυτιστεί.
- Οι μαθητές συζητούν σε κάθε ομάδα, πλάθουν την προσωπική ιστορία του προσώπου και επιλέγουν έναν από αυτούς, ο οποίος αναλαμβάνει, χρησιμοποιώντας το θεατρικό αντικείμενο και υποδύμενος το πρόσωπο, να παρουσιάσει την ιστορία του με την τεχνική της «καυτής καρέκλας», που θα έχει στηθεί στο κέντρο της αίθουσας.
- Ο/η μαθητής/μαθήτρια που κάθεται (με το θεατρικό αντικείμενο) στην καρέκλα αυτή μιλάει σε πρώτο ενικό πρόσωπο, εξηγεί και αναλύει σκέψεις, συναισθήματα και αντιδράσεις και μπορεί να απαντήσει στις ερωτήσεις όλων, σαν να πρόκειται για την ίδια του/της τη ζωή.

5. Στάδια διδασκαλίας

A. 1900. Δελτία ταυτότητας

Ο καθηγητής παρουσιάζει στην τάξη τον χάρτη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και ζητά από τους

μαθητές να εντοπίσουν στον χάρτη τις τέσσερις περιοχές με τις οποίες θα ασχοληθούμε. Επίσης τους δίνει πληροφορίες σχετικά με τους πληθυσμούς των περιοχών αυτών και τον τρόπο ζωής.

«Είμαστε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Είμαστε στη Σμύρνη, την Κρήτη, την Αττάλεια και τη Θεσσαλονίκη.

Οι ήρωες μας μόλις γεννήθηκαν σε αυτές τις πόλεις».

Στη συνέχεια δίνει στους μαθητές τέσσερις φωτογραφίες οικογενειακών πορτρέτων και υποθέτουμε ότι πρόκειται για την οικογένεια των ηρώων μας. Οι μαθητές καλούνται να δώσουν όνομα σε κάθε πρόσωπο της φωτογραφίας, να μιλήσουν για τις συνθήκες στις οποίες τραβήχτηκε αυτή η φωτογραφία και να συμπληρώσουν την ταυτότητα του νέου μέλους της οικογένειας που είναι το υποδουμένο πρόσωπο [Παράρτημα Α: Υπόδειγμα ταυτότητας και ενδεικτικές φωτογραφίες].

Β. 1914. Έκθεση ιδεών

Αφού παρουσιαστούν τα πρόσωπα των ηρώων μεταφερόμαστε στο 1914. Ο καθηγητής παρουσιάζει στους μαθητές τα γεγονότα που έγιναν από το 1900 έως το 1914 (Κίνημα Νεοτούρκων, Βαλκανικοί πόλεμοι, έναρξη Α' παγκοσμίου πολέμου κλπ) και εστιάζει στη ζωή των ανθρώπων στις πόλεις αυτές.

«Βρισκόμαστε στο 1914. Ο ήρωας/ η ηρωίδα μας είναι μόλις 14 ετών. Είναι ένας καλός μαθητής/ μια καλή μαθήτριά και του/της αρέσει ιδιαίτερα η Έκθεση. Η έκθεση του/της με θέμα “Η ζωή στην πόλη μου/ στο χωριό μου” πήρε το πρώτο βραβείο στον τοπικό μαθητικό διαγωνισμό. Γράψτε μία παράγραφο από αυτήν την έκθεση και διαβάστε τη δυνατά στην τάξη. Το θέμα σας είναι: “Η ζωή στη Σμύρνη/ Αττάλεια/ Θεσσαλονίκη/ Κρήτη”».

Για να βοηθήσουμε τους μαθητές στην άσκηση αυτή δίνουμε φωτογραφίες από τις πόλεις και αποσπάσματα από λογοτεχνικά έργα [Παράρτημα Β: Ενδεικτικό υλικό].

Γ. 1923. Η Ανταλλαγή

Ο επόμενος σταθμός είναι το 1923. Ο καθηγητής συγκεντρώνει την προσοχή των μαθητών στον ελληνοτουρκικό πόλεμο, στη μικρασιατική καταστροφή και στην υπογραφή της υποχρεωτικής σύμβασης ανταλλαγής των πληθυσμών.

«Ο ήρωας/η ηρωίδα σας πρόκειται να φύγει για πάντα, πρόκειται να ανταλλαγεί. Έχει το δικαίωμα στο ταξίδι αυτό να πάρει μόνο μία βαλίτσα.

- Φτιάξτε τη βαλίτσα του/της. Ποια είναι τα πολύτιμα πράγματα που θα έχει οπωσδήποτε μέσα αυτή η βαλίτσα;
- Διαλέξτε επίσης μία από τις παρακάτω φωτογραφίες. Πού είναι ο ήρωας σας και πού πηγαίνει;»

Για τις ανάγκες της άσκησης δίνουμε στους μαθητές φωτογραφίες και αποσπάσματα από λογοτεχνικά κείμενα [Παράρτημα Γ].

Δ. 1926. Η Προσφυγιά

Μεταφερόμαστε τώρα στο 1926. Ο καθηγητής υπενθυμίζει στους μαθητές τις δυσκολίες και τα προβλήματα που συνάντησαν οι πρόσφυγες προκειμένου να εγκατασταθούν στη νέα τους πατρίδα.

«Ο ήρωας/η ηρωίδα σας ζει στην καινούργια του πατρίδα.

- Διαλέξτε μία φωτογραφία [παράρτημα Δ1] για να περιγράψετε πού και κάτω από ποιες συνθήκες εγκαταστάθηκε στο νέο του σπίτι.
- Διαλέξτε άλλη μία φωτογραφία [παράρτημα Δ2]. Ποια είναι τα πρόσωπα αυτά και ποια η σχέση τους με τον ήρωα/την ηρωίδα σας;
- Γράψτε ένα γράμμα σε κάποιον που αφήσατε πίσω».

Στο Παράρτημα Δ1 και Δ2 εκτός από τις φωτογραφίες παρουσιάζονται ενδεικτικά κείμενα που δίνονται στους μαθητές για τις ανάγκες της άσκησης αυτής.

Ε. 1934. Ο Επίλογος

Το 1934 ο Ελευθέριος Βενιζέλος πρότεινε στην επιτροπή για το Νόμπελ Ειρήνης τον Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ. Το κείμενο – γράμμα – πρόταση του Βενιζέλου δίνεται στους μαθητές [Παράρτημα Ε].

«Ο ήρωας/ η ηρωίδα σας βρίσκεται στη νέα του/της πατρίδα, στο καινούργιο σπιτικό του /της. Σήμερα πληροφορηθήκατε ότι ο Ε. Βενιζέλος πρότεινε στην Επιτροπή των Νόμπελ στη Νορβηγία την απονομή του Νόμπελ ειρήνης στον Κεμάλ Ατατούρκ.

- Γράψτε στο προσωπικό σας ημερολόγιο τις σκέψεις και τα αισθήματα σας γι' αυτό».

6. Συζήτηση και συμπεράσματα

Με αφορμή το τραγούδι «Μεσ του Βοσπόρου τα στενά» (Στίχοι: Πυθαγόρας, μουσική: Απόστολος Καλδάρης, πρώτη εκτέλεση: Γιώργος Νταλάρας).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Αναπτύσσεται ανά στάδιο διδασκαλίας

A. 1900. Δελτίο ταυτότητας

(ενδεικτική ταυτότητα)

- Όνομα:
- Επίθετο:
- Φύλο: γυναίκα
- Θρησκεία: Χριστιανή
- Ημερομηνία γέννησης: 1/1/1900
- Τόπος γέννησης: Σμύρνη
- Πατέρας (όνομα και επάγγελμα):
- Μητέρα (όνομα):
- Αδέλφια:
- Κάποια ιδιαιτερότητα (αν υπάρχει):

B. 1914. Έκθεση Ιδεών

«[...] Εδώ πέρα έχουμε μία πόλη διαμοιρασμένη. Οι Αρμένιοι, οι εβραίοι, οι Ρωμιοί, οι Ευρωπαίοι, οι Τούρκοι έμεναν ο καθένας στο δικό του μαχαλά. Σαν ανεξάρτητες περιοχές ήταν, με τα σχολεία τους, τους ναούς, τα διοικητήρια τους. Οι μεν δεν πολυέμπαιναν στις περιοχές των δε. Ωστόσο στο μέτρο που υπήρχαν σχέσεις μεταξύ τους μάθαιναν ακόμα και τη γλώσσα των άλλων. Ο παππούς μου έλεγε «ασφάλεια» κι όχι σιγκόρτα, «καπέλο» κι όχι σαπκά, «πιρόν» κι όχι τσατάλ, όπως είναι στα τουρκικά[...].»

Can Erymlu, *Kalimerhaba Smyrna*

Η Ζωή στη Θεσσαλονίκη

«[...] Από παλιά εδώ [στη Σμύρνη] ζούσαν άνθρωποι από όλα τα έθνη. Ακούγονταν όλες οι γλώσσες. Σαν τον Πύργο της Βαβέλ. Δεν υπήρχε περίπτωση να πέσεις σε Αρμένιο στο δρόμο που να μη μπορεί να σου αλλάξει τα ξένα λεφτά. Του καθενός η ταυτότητα φαινόταν από τα ρούχα που φορούσε. Και τα χρώματα ακόμα ανήκαν σε κάποιους. [...] Πούντα το έλεγαν αυτό το μέρος. Ακριβώς σε αυτή την πλευρά απλωνόταν η γειτονιά των καθολικών Λεβαντίνων, η Belle vue. Αυτά τα σπίτια ήταν των πλουσίων [...]. Στην άλλη πλευρά βρισκόταν φτηνά ξενοδοχεία για τους ναύτες και εστιατόρια. Αυτά ήταν τα περισσότερα «καφέ αμάν» αλατούρκα [...] στην πλευρά των πλουσίων υπήρχαν «καφέ σαντάν» αλαφράγκα [...].»

Διδώ Σωτηρίου, *Ματωμένα Χώματα*

Η Ζωή στη Σμύρνη

«[...] Βρίσκω τον εαυτό μου στο Οθωμανικό σχολείο των Λιθίων στο Καστέλι [Νομός Χανίων, Κρήτη] και τον βρίσκω με ιδιαίτερη έφεση στα Ελληνικά και στα Γαλλικά. Ώσπου αποφάσισε ο πατέρας να πάρει δασκάλους στο σπίτι [...]. Ήταν τότε που ξεκίνησα και τ' Αγγλικά. [...] Δεν είναι παράξενο; Αν και άρχισα να μαθαίνω Οθωμανικά από μικρός, τα Ελληνικά παραμένουν πάντα για μένα η μητρική γλώσσα [...].»

Μάρω Δούκα, *Αθώοι και Φταιχτες*

Η Ζωή στην Κρήτη

«Το κυριότερο προϊόν της Κιλικίας, της Παμφυλίας, της Πισιδίας και της Συρίας ήταν ο στόραξ-στύραξ (ρητίνη). Η μεγαλύτερη παραγωγή γινόταν στην περιοχή που σήμερα ονομάζεται Αξιγᾶ (μεταξύ Ατταλείας και Λάμου ποταμού) και προοριζόταν για το εξαγωγικό εμπόριο: ο στόραξ της Αξιγᾶ εξαγόταν από το λιμάνι της Ατταλείας σε όλο τον κόσμο».

Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού

<http://asiaminor.ehw.gr/Forms/fLemmaBody.aspx?lemmaid=4238>

Η Ζωή στην Αττάλεια

Γ. 1923. Η Ανταλλαγή

«Βλέπω τον κόσμο να στριμώχνεται στις προκυμαίες με βουνά γύρω τους τις βαλίτσες και τους μπόγους και τα στρώματα. Και πίσω τους τάφοι γονιών, προγόνων, τάφοι μικρών παιδιών αφημένοι στο έλεος του θεού. Δίχως καντήλι, δίχως ένα κουβά νερό να ξεδιψάσουν τα κόκαλα τους. Κι όλο το μόχθο, τις γιορτές, 50, 80, 100 χρόνων, να θαρρείτε πια πως τις παίρνετε μαζί σας γιατί καρφώσατε όπως όπως μέσα σε σανιδένια σεντούκια τα έπιπλα και το ρουχισμό και τα σκεύη σας και τίποτε θυμητικά μικροπράγματα. Και θα νομίζετε μια και κουβαλήσετε τα πράγματα σώσατε μαζί τους τη χαρά και τους έρωτας και τις ελπίδες και τα μεθύσια. Τίποτε δε σώσατε. Μόνο άψυχα πράγματα που κάποτε σταθήκανε μάρτυρες. Θα τα στήσετε κάτω από άλλον ουρανό και θα δείτε πως δε θα σας μιλούν, δε θα σας λένε αυτά που περιμένετε. Γιατί θα τα ζεσταίνουν άλλα χνώτα, άλλα βλέμματα, άλλες φωνές».

Στρατής Τσίρκας, *Ακυβέρνητες Πολιτείες – Αριάγνη*

Φεύγοντας από τη Σμύρνη

«Προτού φύγουμε, περίπου πενήντα – εξήντα σπίτια στο χωριό μας καταλήφθηκαν από νεοαφιχθέντες Ρωμιούς [ελληνορθόδοξοι υπήκοοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας]. Η οικογένεια που εγκαταστάθηκε στο σπίτι μας μιλούσε τα τούρκικα καλύτερα από εμάς. Πήραν δυο δωμάτια κι εμείς – οι γονείς μου, η γιαγιά μου η αδελφή μου κι εγώ – μείναμε στα υπόλοιπα δύο [...]. Η Ρωμιά γιαγιά τα πήγαινε πολύ καλά με τη δική μου γιαγιά που ήταν μουσουλμάνα και είχε χάσει τον άντρα της από τους Βουλγάρους. Η Ρωμιά γιαγιά μας παρότρυνε να εγκατασταθούμε στο Περμπολού [μια πόλη στις ακτές της Ανατολικής Θράκης] όπου παλαιότερα αυτή κι η οικογένειά της ζούσαν αρκετά καλά [...]. Ανησυχούσε πολύ για ορισμένους

Φεύγοντας από τη Θεσσαλονίκη

χριστιανούς πρόσφυγες [...] που μιλούσαν ρωσικά και όχι τούρκικα. Θα πρέπει να ήταν Έλληνες του Πόντου που είχαν ζήσει πολλά χρόνια στη Ρωσία».

(Μαρτυρία Ramadan Ezer, κατοίκου του χωριού Σεβερικ, βόρεια της Θεσσαλονίκης)

«Ήμουν δώδεκα χρονών. Θυμάμαι ένα πλήθος ανθρώπων να περπατάει αργά αλλά σταθερά [από τα περίχωρα των Γρεβενών] προς την Κοζάνη, άλλοι με τα πόδια και άλλοι καβάλα σε ζώα. Είδα τους γεροντότερους να σκουπίζουν τα μάτια τους με μαντήλια ενώ οι νεότεροι φαινόταν να περπατούν με περισσότερη αισιοδοξία, ίσως επειδή φαντάζονταν μια καλύτερη ζωή στη νέα τους πατρίδα. Μεταξύ τους βρισκόταν ένας οικογενειακός μας φίλος και τον συμπόνεσα. Αισθάνθηκα την ανάγκη να πάω κοντά του και να του ψιθυρίσω «ώρα καλή» αλλά κάτι, δεν ξέρω τι με συγκράτησε. Ακόμα τους βλέπω μπροστά μου, έναν-έναν ξεχωριστά καθώς έφευγα: μερικοί γύρισαν και χαιρέτησαν με τα κόκκινα φέσια τους χριστιανούς που είχαν μαζευτεί για το κατευόδιο...».

Bruce Clark, *Δυο φορές ξένος*

«Ο τρόπος που δούλεψε τις πέτρες δε σημαίνει ότι απλώς έζησε εδώ αλλά και ότι έζησε σε τούτα τα χώματα ευχαριστημένος. Πίστευε πως πάντα θα ήταν δικά του. Για ποιο λόγο να έρθει να τα πάρει άλλος και να τα κάνει δικά του; Ούτε αγάπη, ούτε κόπο διέθεσε και ούτε που ασχολήθηκε να τα προστατεύσει όλα τούτα. Αυτοί που ήρθαν είχαν μέσα τους μια στενοχώρια παρόμοια με εκείνων που έφυγαν».

Στρατής Τσίρκας, *Ακυβέρνητες Πολιτείες – Αριάγνη*

Φεύγοντας από την Κρήτη

«Αυτή η έξοδος είναι μία άλλη έξοδος. Δεν είναι σα να πετάγεσαι στο γείτονα και να λες “Ρίξε λίγη στάχτη στο τζάκι, κλείσε και το παράθυρο”. Ούτε καν φευγιά για μακρινό ταξίδι δεν μοιάζει. Ξεριζώνεσαι! Αφήνεις το χωριό που το έκτισες με τα ίδια σου τα χέρια λες και θα έμενε όρθιο εκεί για πάντα να το φυλάνε τα οστά των δικών σου που δεν πρόλαβες να θάψεις. Και φεύγεις. Δίχως να γνωρίζεις πού πηγαίνεις και τι θα βρεις στην άλλη πόλη που πας. Σέρνεις την πόλη που άφησες πίσω σου, φεύγεις με τις αμφιβολίες, τους φόβους σου. Φεύγεις παρέα με τις ελπίδες σου που αρχίζουν σιγά-σιγά να στερεούνται και εσύ... σαν σε πορεία θανάτου».

Φιλώ Χαϊδεμένου, *Τρεις αιώνες – μία ζωή*

Φεύγοντας από την Αττάλεια

Δ1. 1926. Η Προσφυγιά

Αντίσκηνα προσφύγων έξω από το Θησείο.

«[...] Η Ανταλλαγή [...] πλήττει καίρια την παγκόσμια συνείδηση και την παγκόσμια ηθική [...] είναι αντίθετη προς τα ιερότερα δικαιώματα του ανθρώπου, της ελευθερίας και ιδιοκτησίας... το σύστημα της Ανταλλαγής αποτελεί νέα και κεκαλυμμένη μορφή

Προσφυγικός συνοικισμός Κοκκιινιάς.

Ένα χωριό οικοδομείται στη Δυτική Μακεδονία.

Προσφυγικός συνοικισμός

αναγκαστικού εκπατρισμού και αναγκαστικής απαλλοτρίωσης που κανένα κράτος δεν έχει το δικαίωμα να θέσει σε εφαρμογή παρά τη θέληση των πληθυσμών [...]

(21-1-1923, Ψήφισμα Επιτροπής Προσφύγων)

Το παράπονο των προσφύγων

«Μείναμε στην προσφυγική συνοικία «Χωράφια». Από τον Κήπο που μέναμε ήταν καλύτερα, αλλά ένα δω-
ματιάκι μας έδωσαν με τόσα άτομα μέσα, που ήταν εξαθλίωση. Προσφυγικός συνοικισμός: πείνα, αρρώστιες
και δυστυχία. Όσοι έπεσαν στα προσφυγικά σπίτια και δεν γλίτωσαν γρήγορα από αυτά, έμειναν στάσιμοι. Η
παράγκα ρήμαξε το ηθικό του κόσμου, του αφαίρεσε την όρεξη για ζωή, τους συμβίβασε με την ανέχεια και
τη φτώχεια. Τον έκανε βαθιά μέσα στην ψυχή του να νιώθει πρόσφυγας. Οι παράγκες της προσφυγιάς ήταν
η ντροπή μας».

(Μαρτυρία Τ. Κακλαμάνου)

Η Πόλις του Κωνσταντίνου Καβάφη.

Είπες «Θα πάγω σ' άλλη γή, θα πάγω σ' άλλη θάλασσα,

Μια πόλις άλλη θα βρεθεί καλλίτερη από αυτή.

Κάθε προσπάθεια μου μια καταδίκη είναι γραφτή•

κ' είν' η καρδιά μου -- σαν νεκρός -- θαμμένη.

Ο νους μου ως τότε μες στον μαρασμό αυτόν θα μένει.

Οπου το μάτι μου γυρίσω, όπου κι αν δω

ερείπια μαύρα της ζωής μου βλέπω εδώ,

που τόσα χρόνια πέρασα και ρήμαξα και χάλασα».

Καινούριους τόπους δεν θα βρεις, δεν θάβρεις άλλες θάλασσες.

Η πόλις θα σε ακολουθεί. Στους δρόμους θα γυρνάς

τους ίδιους. Και στες γειτονιές τες ίδιες θα γερνάς•

και μες στα ίδια σπίτια αυτά θ' ασπρίζεις.

Πάντα στην πόλι αυτή θα φθάνεις. Για τα αλλού -- μη ελπίζεις --

δεν έχει πλοίο για σε, δεν έχει οδό.

Έτσι που τη ζωή σου ρήμαξες εδώ

στην κώχη τούτη την μικρή, σ' όλην την γή την χάλασες.

Δ2. 1926. Η Προσφυγιά

E. 1934

«Αθήνα, 12 Ιανουαρίου 1934

Κύριε Πρόεδρε,

Για περίπου επτά αιώνες ολόκληρη η Μέση Ανατολή και μεγάλο τμήμα της Κεντρικής Ευρώπης αποτέλεσαν θέατρο αιματηρών πολέμων. Κύρια αιτία γι αυτούς ήταν η Οθωμανική Αυτοκρατορία και το απολυταρχικό καθεστώς των Σουλτάνων. Η υποδούλωση χριστιανικών λαών, οι θρησκευτικοί πόλεμοι του Σταυρού εναντίον της Ημισελήνου που μοιραία επακολούθησαν και οι διαδοχικές εξεγέρσεις όλων αυτών των λαών που προσέβλεπαν στην απελευθέρωσή τους δημιουργούσαν μια κατάσταση πραγμάτων που θα παρέμενε μόνη πηγή κινδύνων όσο η Οθωμανική Αυτοκρατορία διατηρούσε τα ίχνη που της είχαν αφήσει οι Σουλτάνοι.

Η εγκαθίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας το 1922, όταν το εθνικό κίνημα του Μουσταφά Κεμάλ Πασά θριάμβευσε επί των αντιπάλων του, έθεσε οριστικά τέλος σ' αυτή την κατάσταση αστάθειας και μισαλλοδοξίας.

Πράγματι, σπάνια στη ζωή ενός έθνους πραγματοποιήθηκε σε τόσο λίγο χρόνο μια αλλαγή τόσο ριζική. Μια παρακμάζουσα αυτοκρατορία που ζούσε υπό θεοκρατικό καθεστώς στο οποίο οι έννοιες του δικαίου και της θρησκείας συγχέονταν, μετατράπηκε σ' ένα εθνικό και σύγχρονο κράτος, γεμάτο ενέργεια και ζωή. Με την ώθηση του μεγάλου μεταρρυθμιστή Μουσταφά Κεμάλ το απολυταρχικό καθεστώς των Σουλτάνων καταλύθηκε και το κράτος κατέστη αληθινά κοσμικό. Το έθνος ολόκληρο στράφηκε προς την πρόοδο, με την θεμιτή φιλοδοξία να ενταχθεί στην πρωτοπορία των πολιτισμένων λαών.

Όμως το κίνημα για την εδραίωση της ειρήνης προχώρησε από κοινού με όλες εκείνες τις εσωτερικές μεταρρυθμίσεις που προσέδωσαν στο νέο κυρίως εθνικό κράτος της Τουρκίας τη σημερινή του μορφή. Πράγματι η Τουρκία δεν δίστασε να αποδεχθεί ειλικρινά την απώλεια επαρχιών όπου κατοικούσαν άλλες εθνότητες και, ικανοποιημένη πραγματικά με τα εθνικά και πολιτικά της σύνορα όπως καθορίστηκαν από τις Συνθήκες, έγινε αληθινός στυλοβάτης της ειρήνης στην Εγγύς Ανατολή.

Είμαστε, εμείς οι Έλληνες, που αιματηροί αγώνες αιώνων μας είχαν φέρει σε κατάσταση διαρκούς ανταγωνισμού με την Τουρκία, οι πρώτοι που είχαμε την ευκαιρία να αισθανθούμε τις συνέπειες αυτής της βαθιάς αλλαγής στη χώρα αυτή, διάδοχο της παλιάς Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Από την επόμενη μέρα της Μικρασιατικής καταστροφής, διαβλέποντας την δυνατότητα συνεννόησης με την αναγεννημένη Τουρκία, που προέκυψε από τον πόλεμο ως εθνικό κράτος, της απλώσαμε το χέρι και το δέχτηκε με ειλικρίνεια. Από αυτήν την προσέγγιση, που μπορεί να χρησιμεύσει ως παράδειγμα για τη δυνατότητα συνεννόησης ακόμη και μεταξύ λαών που τους χώρισαν οι πιο σοβαρές διαφορές, όταν αυτοί διαποτιστούν με την ειλικρινή επιθυμία για ειρήνη, προέκυψαν μόνο καλά, τόσο για τις δύο ενδιαφερόμενες χώρες όσο και για τη διατήρηση της ειρήνης στην Εγγύς Ανατολή. Ο άνθρωπος στον οποίο οφείλεται αυτή η πολύτιμη συμβολή στην ειρήνη δεν είναι άλλος από τον Πρόεδρο της Τουρκικής Δημοκρατίας Μουσταφά Κεμάλ Πασά.

Έχω λοιπόν την τιμή ως αρχηγός της Ελληνικής Κυβέρνησης το 1930, όταν η υπογραφή του Ελληνο-τουρκικού συμφώνου σηματοδότησε μια νέα εποχή στην πορεία της Εγγύς Ανατολής προς την ειρήνη, να υποβάλλω την υποψηφιότητα του Μουσταφά Κεμάλ Πασά για την διακεκριμένη τιμή του βραβείου Νόμπελ για την Ειρήνη.

Με βαθύτατη εκτίμηση
Ε. Κ. Βενιζέλος».

Βιβλιογραφία

Α. Θέατρο και Εκπαίδευση

- Balfour, M. & Somers, J. (Eds.). (2006). *Drama as Social Intervention*. Ontario: Captus Press.
- Boal, A. (1992). *Games for actors and non-actors*. London and New York.
- Boldon, G. (1980). *Towards a Theory of Drama in Education*. London: Longman.
- Boldon, G. (1992). *New Perspectives on Classroom Drama*. London: Simon and Schuster.
- Boldon, G. (2000). *Acting in Classroom Drama*. London: Trentham Books.
- Brendanou, K. (2007). Fighting Xenophobia through Drama Techniques. *Bulletin 25: Slovenia 2007, Human Rights Education- Lessons from History, Euroclio (European Association for History teachers)*, 40-43.
- Brendanou, K. (2009a). Teaching through Drama – Learning through Experience. *Paper presented at the 5th International Conference on Institutional Evaluation Techniques in Education* (pp. 207-218). INEAT.
- Brendanou, K. (2009b). The teacher as a director in an unconscious role playing. *Paper presented at the 13th International Congress of Drama / Theater in Education* (pp. 80-85). Αγκυρα, Τουρκία: Ceyhun Atif Kansu Caddesi No 1/12-13-14.
- Γκόβας, Ν. (2001α). *Για ένα δημιουργικό νεανικό θέατρο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Γκόβας, Ν. (επιμ.). (2001β). *Το Θέατρο στην Εκπαίδευση: Μορφή τέχνης και εργαλείο μάθησης, Πρακτικά από τη 2η Διεθνή Συνδιάσκεψη για το Θέατρο στην Εκπαίδευση*. Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση.
- Γκόβας, Ν. (επιμ.). (2003). *Το Θέατρο στην Εκπαίδευση: Χτίζοντας Γέφυρες, Πρακτικά από τη 3η Διεθνή Συνδιάσκεψη για το Θέατρο στην Εκπαίδευση*. Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση.
- Γκόβας, Ν. (επιμ.). (2009). *Θέατρο και εκπαίδευση στο κέντρο της σκηνής*. Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση.
- Γκόβας, Ν. & Κακλαμάνη, Φ. (επιμ.). (2000). *Αναζητώντας τη θέση του θεάτρου στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, Πρακτικά από την 1η Διεθνή Συνδιάσκεψη για το Θέατρο στην Εκπαίδευση*. Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση.
- Γραμματάς, Θ. (1999). *Διδακτική του Θεάτρου*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Gervais, M. (2006). Exploring moral values with young adolescents through process drama. *International Journal of Education & the Arts*, 7(2). Retrieved 24/08/2012 from <http://ijea.asu.edu/v7n2/>
- Hughes, J. & Wilson K. (2004). Playing a part: the impact of youth theatre on young people's personal and social development. *Research in Drama Education. The Journal of Applied Theatre and Performance*, 9(1), 57–72.
doi: 10.1080/1356978042000185911
- Jackson, T. (1993). *Learning through theatre*. London and New York: Routledge.
- Jennings, S. (1986). *Creative drama in Group work*. London: Winslow Press.
- Johnston C. (1998). *House of Games – Making theatre from everyday life*. London: Nick Hern Books.
- Lenz, A. S., Holman, R. L., & Dominguez, D. L. (2010). Encouraging connections: Integrating expressive art and drama into therapeutic social skills training with adolescents. *Journal of Creativity in Mental Health*, 5, 142–157.
doi:10.1080/15401383.2010.485086
- Mc Caslin, N. (1990). *Creative drama in the classroom*. London: Longman.
- Μόφιτ, Ν. (επιμ.). (2003). *Ανάμεσα σε δύο σιωπές - συζητώντας με τον Πήτερ Μπρουκ*. Αθήνα: ΚΟΑΝ.
- Μπακονικόλα-Γεωργοπούλου, Χ. (1998). *Θέατρο και Σχολείο*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.
- Μπρεντάνου, Κ. (2005). Βιωματική προσέγγιση της Λογοτεχνίας. Μια θεατρική δοκιμή σε στίχους Κικής Δημουλά. *Άρθρο δημοσιευμένο στα πρακτικά της διημερίδας της Ιωνιδείου σχολής «Λογοτεχνία: Θεωρία και Διδακτική Πράξη»* (σ. 180-190). Πειραιάς: Ιωνιδείος Σχολή.
- Μπρεντάνου, Κ. (2006). Σεβασμός στη διαφορετικότητα. *Άρθρο δημοσιευμένο στα πρακτικά της διημερίδας της Ιωνιδείου σχολής «Η εικόνα του ξένου. Η πρόσληψη και η προβολή της στη σχολική και κοινωνική πραγματικότητα»* (σ.101-107). Πειραιάς: Επτάλοφος.
- Μπρουκ, Π. (1970). *Η σκηνή χωρίς όρια*. Αθήνα: Αρίων.
- Μπρουκ, Π. (1998). *Η ανοιχτή πόρτα*. Σκέψεις πάνω στην τέχνη και την πρακτική του θεάτρου. Αθήνα: ΚΟΑΝ.
- Μπρουκ, Π. (2001). *Νήματα Χρόνου*. Αθήνα: ΚΟΑΝ.
- Πούγχερ Β. (1985). *Σημειολογία του Θεάτρου*. Αθήνα: Παϊρίδη.

Rousseau, C., Armand, F., Laurin-Lamothe, A., Gauthier, M.-F. & Saboundjian, R. (2012). Innovations in Practice: a pilot project of school-based intervention integrating drama and language Awareness. *Child and Adolescent Mental Health*, 17(3), 187–190.

doi: 10.1111/j.1475-3588.2011.00629.x

Somers, J. (1996). *Drama and Theatre in Education: Contemporary Research*. North York, Canada: Captus Press.

Tuisku, H. (2010). Diving in: Adolescents' experiences of physical work in the context of theatre education. *International Journal of Education & the Arts*, 11(10). Retrieved 24/08/2012 from <http://www.ijea.org/v11n10/>

B. Λογοτεχνία

Cicekoglu, F. (1997). *Η άλλη πλευρά του νερού*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Clark, B. (2007). *Δυο φορές ξένος. Οι μαζικές απελάσεις που διαμόρφωσαν την σύγχρονη Ελλάδα και Τουρκία*. Αθήνα: Ποταμός.

Δούκα, Μ. (2010). *Αθώοι και Φταίχτες*. Αθήνα: Πατάκης.

Eryumlu, C. (2007). *Καλημέραμπα Σύμνη*. Αθήνα: Ελευθερουδάκης.

Kemal, Y. (1999). *Η Ιστορία ενός νησιού*. Αθήνα: Θεμέλιο.

Σωτηρίου, Δ. (1962). *Ματωμένα Χώματα*. Αθήνα: Κέδρος.

Τσίρκας, Σ. (1973). *Ακυβέρνητες Πολιτείες – Αριάγνη*. Αθήνα: Κέδρος.

Χαϊδεμένου, Φ. (2005). *Τρεις αιώνες μία ζωή – Παγιά Φιλιά, η Μικρασιάτισσα*. Αθήνα: Λιβάνης.

Η **Κατερίνα Μπρεντάνου** γεννήθηκε στον Πειραιά. Είναι πτυχιούχος του Ιστορικού- Αρχαιολογικού Τμήματος του Πανεπιστημίου Αθηνών (1984) και του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του ίδιου Πανεπιστημίου (1995). Έχει τίτλο Μεταπτυχιακών Σπουδών από το Τμήμα Θεατρικών Σπουδών (2000) και είναι διδάκτωρ του ίδιου τμήματος (2010). Εργάζεται στη δημόσια δευτεροβάθμια εκπαίδευση ως φιλόλογος από το 1987. Σήμερα είναι Σχολική Σύμβουλος Φιλολόγων Πειραιά. Επίσης είναι εκπαιδύτρια εκπαιδευτών ενηλίκων με ειδικευση στη χρήση του θεάτρου ως μέσου διδασκαλίας (Μητρώο Εκπαιδευτών Σ.Ε.Κ του Ε.ΚΕ.ΠΙΣ, Μητρώο Κύριου Διδακτικού Προσωπικού του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ) και Μητρώο Εκπαιδευτών Εκπαιδευτών Ενηλίκων του Ινστιτούτου Διαρκούς Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΙΔΕΚΕ)). Έχει διδάξει σε Προγράμματα Εκπαίδευσης Ενηλίκων και έχει παρουσιάσει εισηγήσεις και εργαστήρια σε εκπαιδευτικούς κάθε βαθμίδας (πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και Συνεχούς Επαγγελματικής Κατάρτισης) σε συνέδρια, σεμινάρια και ημερίδες τόσο σε εθνικό όσο και ευρωπαϊκό επίπεδο. Πρόσφατα (2010-2012) διετέλεσε Επιμορφώτρια στο Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης και Εμπειρογνώμων των Νέων Προγραμμάτων Σπουδών [ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα)- Πιλοτική Εφαρμογή (Σύμβουλος Προώθησης, Συντονίστρια των Συμβούλων Προώθησης, Συγγραφή Οδηγών Σπουδών, Επιμορφώτρια εκπαιδευτικών)]. Έχει δημοσιεύσει μελέτες και άρθρα σε συλλογικούς τόμους και περιοδικά σχετικά με το θέατρο, την ιστορία του θεάτρου στον Πειραιά και τη διδακτική της Ιστορίας μέσω θεάτρου.

